

TÜRSAB SAĞLIK TURİZMİ RAPORU

TÜRKİYE KALBİ YARI FİYATINA ONARIYOR!

Sağlık turizmi dünyanın en eski turizm türlerinden biri. Antik Yunan'dan bu yana hastalar şifayı uzak yerlerde aradılar ve aramaya devam ediyorlar. Nitekim Türkiye de son yıllarda sağlık turizminin en gözde destinasyonları arasında. Hem maliyet avantajı, hem gezme fırsatı, hem de kaliteli teknolojik altyapı sunan Türkiye, uluslararası hastaların tercihlerinin başında geliyor. Üstelik bazı alanlarda Türkiye'de tedavi olmak birçok Avrupa ülkesine göre yüzde 60'a varan oranlarda daha ucuz. Örneğin kalp by-pass operasyonu İspanya'da 39 - 43 bin dolar arasında değişirken Türkiye'de bu rakam 8 bin 500 ila 21 bin dolar arasında değişiyor. Durum böyle olunca da Türkiye'de sağlık turizmi her geçen gün büyüyor. Son verilere göre 2013 yılında Türkiye'ye sağlık turizmi için gelenlerin sayısı 300 bini aşmış durumda. Bu rakama sağlık merkezlerinde yapılan operasyonlar da eklenince rakam 480 bine yükseliyor. Sağlık turizminden elde edilen gelir ise 2013 itibarıyla 2.5 milyar dolar olarak hesaplanıyor.

HEDEF 2 MİLYON KİŞİ VE 20 MİLYAR DOLAR GELİR

Türkiye'nin sağlık turizmindeki potansiyeli rakamların bununla sınırlı kalmayacağını gösteriyor. Nitekim hedef 2023 yılında 2 milyon uluslararası hastayı Türkiye'de tedavi etmek. Bu nedenle hem turizmciler ayağında hem de sağlık sektörü ayağında çalışmalar sürüyor. Sağlık Bakanlığı'nın bugün itibarıyla 32 bin yatak kapasiteli hastane inşaatı halen devam ediyor. Bu inşaatların bir kısmı bu yıl, bir kısmı 2015, kalan kısmı da 2016 yılında bitecek. Ayrıca kamu-özel sektör ortaklığıyla yapılan inşaatlar var. Onlar da 2016-2017 yılında devreye girecek. Altyapı çalışmalarını tamamlandıktan sonra sağlık turizminden gelir beklentisi 2017-2018 yıllarında 9-10 milyar dolar, 2023 yılında da 20-25 milyar dolar.

TÜRSAB Başkanı Başaran Ulusoy, Türkiye'nin 2013 yılı itibarıyla turizm gelirlerinin 32.3 milyar dolar olduğunu anımsatarak, "Aynı dönemde sağlık turizminden elde edilen gelir 2.5 milyar dolar düzeyinde. Bu geçmiş yıllara göre çok iyi bir rakam olsa da Türkiye'nin mevcut potansiyelinin karşılığı değil. Sağlık turizminin toplam gelirleri bazı ülkelerde yüzde 20'leri aşabiliyor. Yani Türkiye'de gidilecek daha çok yol var" değerlendirmesinde bulunuyor. Sağlık alanında yapılan yatırımlar önümüzdeki yıllar için büyük bir avantaj olarak değerlendiren Ulusoy, turizm sektörü, Sağlık Bakanlığı ve özel sağlık kuruluşları birlikte adım atması ve ortak bir program belirlemesine işaret ederek, "Doğru adımlar atılırsa 2023 yılı için hedeflenen 2 milyon uluslararası hasta ve 20 milyar dolar sağlık turizmi gelirin çok önceden ulaşmak mümkün" diyor.

'TÜRSAB tarafından hazırlanan '2014 Sağlık Turizmi Raporu', Türkiye'nin sağlık turizminde geldiği noktayı, başka ülkelerle karşılaştırmalı sağladığı tasarrufu ve hedefleri ortaya koyuyor. İşte rapordan öne çıkan başlıklar:

- 2013'te Türkiye'ye sağlık turizmi için gelenlerin sayısı 300 bin. 2014 yılı için ise hedef 400 bin kişi. Ancak bu rakama saç ekimi, plastik cerrahi gibi sağlık merkezlerine kendi inisiyatifleriyle gelen kişiler de eklendiğinde rakam 2013 yılında bile 480 bine ulaştı.
- Sağlık turizminden elde edilen gelir 2.5 milyar dolar. Hedef bu rakamı 2023'te 20-25 milyar dolar seviyesine çıkarmak.
- Türkiye, diğer ülkelere kıyasla tıbbi operasyon maliyetlerinde yüzde 60'a yakın tasarruf sağlıyor. Örneğin, kalp by-pass'ı olmanın Türkiye'de faturası 8 bin 500 ile 21 bin dolar arasındayken İspanya'da 39 bin ile 43 bin dolar arasında. Almanya'da omurga füzyon ameliyatı olmak 29 bin dolar iken, Türkiye'de 7 bin dolara bu ameliyatı olmak mümkün.
- Türkiye sadece zorunlu tıbbi operasyonlar için değil, saç ekimi ve estetik için de gözde bir destinasyon. Saç ekimi Türkiye'de ortalama 5 bin TL iken bu rakam Avrupa'da 10 bin Euro, ABD'de 30 bin dolar seviyesinde.
- Türkiye plastik cerrah sayısı açısından bin 200 cerrah ile dünyada 9'uncu sırada yer alıyor.
- Türkiye'de tedavi için gelen hastaların büyük çoğunluğu temmuz ayını tercih ediyor. En çok gelinen şehirler arasında ise Antalya ilk sırada yer alıyor. Bu da gösteriyor ki sağlık ve turizm aynı potada ilerliyor.
- Hasta başına gelir 2 bin dolardan başlıyor medikal turizmde ise bu rakam ortalama 12 bin dolara kadar uzanıyor.

BÖLÜM 1: TÜRKİYE'DE SAĞLIK TURİZMİ

ANTİK YUNAN'DAN BU YANA VAR: Sağlık turizmi Antik Yunan'dan bu yana bilinen bir destinasyon. Yunan hastaların o dönem yollara dökülerek Epidauria adlı kasabaya akın ettikleri biliniyor. Bu kasabanın adı sağlık tanrısı Asklepios'un yaşadığı yer olarak da geçiyor. İlerleyen yüzyıllarda da şifa arayan hastalar SPA ya da sanatoryumların bulunduğu yerlere seyahat ettiler. Bugün dünyada en çok gidilen sağlık turizmi destinasyonları arasında Türkiye'nin dışında Güney Kore, Hindistan, Meksika, Tayland, İsrail, Malezya, Singapur gibi ülkeler geliyor. Sağlık turizmi çalışmaları tıp turizmi, termal turizm, yaşlı ve engelli turizmi olarak geniş kapsamlı olarak yürütülüyor. Türkiye'ye tatil ya da sağlık dışında nedenlerle gelen tüm turist de acil sağlık hizmeti olarak, turistin sağlığı kapsamında hizmet veriliyor.

SAĞLIK TURİZMİ ÜÇ ÇEŞİDE AYRILIYOR: Genel olarak sağlık turizmi denildiğinde 3 çeşit turizmden bahsetmek mümkün:

-Medikal Turizm: Uluslararası hastaların tedavi ve rehabilitasyon amaçlı sağlık kurumlarından hizmet alması şeklinde olan sağlık turizmi çeşidi.

-Termal Turizm ve Medikal SPA: Kaplıca suları veya otelcilik hizmetleriyle birlikte medikal masaj, peloid gibi bazı tamamlayıcı tıp uygulamalarının yapıldığı sağlık turizmi.

-Yaşlı ve Engelli Turizmi: Yaşlı ve engellilerin bakım, rehabilitasyon ve medikal tedavilerinin bir arada olduğu sağlık turizmi türü.

GELEN HASTA 6 YILDA 4 KATINA ÇIKTI: Sağlık Bakanlığı verilerine göre, yurt dışından kamu ve özel hastanelerine tedavi amaçlı gelenlerin sayısı 2008 yılında toplam 74 bin 93 kişiydi. Aradan geçen 6 yılda bu rakam 300 bin seviyesine çıkarak rekor kırdı. Bir başka deyişle, gelen hasta sayısı 6 yılda 4 katına çıktı. Üstelik bu rakam sadece sağlık hizmeti alanlarını kapsıyor. Bu rakama, turistik amaçlı gelip özel hastane ya da sağlık merkezlerinde saç ekimi, estetik müdahale gibi operasyonlar geçirenler de eklendiğinde 2013 itibarıyla 480 bine ulaşıyor.

TABLO 1: 2013'TE RESMİ 300 BİN HASTA GELDİ

Yıl	Hasta sayısı*
2008	74.093
2009	91.961
2010	109.678
2011	176.000
2012	261.999
2013	300.000

* Hasta sayısı kamu ve özel hastanelerde kayıtlı olarak gelenleri kapsamaktadır. Turistik amaçlı gelip özel hastane ya da sağlık merkezlerinde saç ekimi, estetik müdahale gibi operasyon yaptıranları kapsamamaktadır.

ÖZELDE HASTA BAŞI GELİR 12 BİN DOLAR: Türkiye'ye medikal amaçlarla gelen kişilerden elde edilen kişi başı gelire bakıldığında kamu ve özelde farklı rakamlar ortaya çıkıyor. Kamuda ortalama hasta başı gelir 9 bin dolar iken, bu rakam özel sektörde 12 bin dolara yükseliyor. Buna ek olarak, Türkiye'ye gelen turistlerin sağlık amaçlı harcama yapmaları halinde ortaya çıkan gelire bakıldığında da kamuda 2 bin dolar, özel hastanelerde de 4 bin dolar kişi başı gelir hesaplanıyor.

TABLO 2: HASTA BAŞI GELİR 2 BİN DOLARDAN BAŞLIYOR

		Hasta başı gelir (\$)
Medikal turizm	Kamu	9.000
	Özel	12.000
Turistin sağlığı	Kamu	2.000
	Özel	4.000

* Gelirler, kamu sağlık kuruluşlarında sağlık turizmi ve turistin sağlığı çerçevesinde sunulması planlanan seçilmiş işlemlerin fiyatlarından yararlanılarak ve kamu ile özel sektördeki gelirler göz önünde bulundurularak Sağlık Bakanlığı tarafından ortalama olarak hesaplanmıştır.

ANTALYA'DA SAĞLIK ARIYORLAR: Yurt dışından Türkiye'ye tedavi amaçlı gelenlerin illere göre dağılımına bakıldığında turizm bölgelerinin öne çıktığı görülüyor. Nitekim 2012 yılı itibarıyla Antalya'ya gelenlerin sayısı 87 bin 162 iken, tarih ve kültür turizminin başkenti İstanbul 68 bin 842 kişi ile ikinci sırada yer alıyor. İzmir, Muğla ve Aydın da ilk on arasında.

YAZ AYLARINDA GELİYORLAR: Uluslararası hastalar en çok temmuz, ağustos ve eylül aylarında hizmet alıyorlar. İkili anlaşmalı ülkelerden gelen hastaların en fazla Mayıs ayında, medikal turizm kapsamında gelen hastaların en fazla temmuz ayında, Sosyal Güvenlik Kurumu'yla anlaşmalı ülkeler kapsamında gelen hastaların en fazla temmuz ayında, turistin sağlığı kapsamında başvuran hastaların da en fazla temmuz ayında başvurdukları görülüyor. Bu sonuçlar, ülkemize gelen hastaların tedavi amaçlı olarak daha çok yaz aylarını tercih ettiklerini ortaya koyuyor.

ALMANYA VE LİBYA İLK SIRADA: Medikal turistler en çok Libya, Almanya ve Irak'tan, turistin sağlığı kapsamında hizmet alan hastalar ise en çok Rusya, Almanya ve İngiltere'den geliyor. Genel olarak bakıldığında uluslararası hastaların en fazla geldikleri ülkelerin Almanya, Libya ve Rusya olduğu tespit ediliyor. Bu durumda ülkemizin uzak ülkelere ziyade daha çok çevre ülkelere yönelik tanıtım çalışmaları yapmasının gereği de ortaya çıkıyor.

EN ÇOK GÖZ İÇİN GELİYORLAR: Medikal turizm kapsamında gelen hastaların kliniklere göre dağılımına bakıldığında ise göz hastalıkları ilk sırada yer alıyor. Hastaların yaklaşık 7'de biri göz hastalıkları için Türkiye'ye geliyor. Genel olarak medikal turizmde göz hastalıkları ön plana çıkan bir klinik. Ayrıca Türkiye'deki bazı

özel göz hastanelerinin yüksek düzeyde teknolojiye sahip oldukları, kaliteli hizmet verdikleri, akredite oldukları ve medikal turizm konusunda uluslararası düzeyde önemli tanıtım çalışmalarını yaptıkları biliniyor.

Sağlık Bakanlığı'nın çalışmasında alt birimlere göre bir değerlendirme yapılmıyor. Alt birimler dikkate alındığında onkoloji, Kardiyovasküler ve estetik cerrahisinin de ciddi olarak ön planda olduğu bilinmekte. Medikal turistlerin en fazla başvurdukları klinik olan göz hastalıkları için sırasıyla en çok, İstanbul, Antalya ve Ankara illerini tercih ediyorlar.

JCI AKREDİTASYONU TERCİH SEBEBİ: Bu çalışmada elde edilen ilginç bulgulardan biri, 4 uluslararası hastadan 1'inin JCI tarafından akredite edilmiş olan hastaneleri tercih etmesi ve 3 uluslararası hastadan 1'inin ise üç veya daha fazla hastaneden oluşan grup hastanelerinden birini tercih etmesi.

Medikal turizmde hastaların en fazla başvurduğu ilk 10 özel hastane Sağlık Bakanlığı'nın verilerine göre, Anadolu Sağlık Merkezi Hastanesi, Alanya Anadolu Hastanesi, Akdeniz Hastanesi, Medical Park Bahçelievler Hastanesi, Acıbadem Maslak Hastanesi, Medical Park Göztepe Hastanesi Kompleksi, Bilgi Hastanesi, Dünya Göz Hastanesi Ataköy, Medicana International Ankara Hastanesi, Bayındır Hastanesi olarak öne çıkıyor.

KAMUDA ŞANLIURFA İKİNCİ SIRADA: En çok tercih edilen devlet hastaneleri ise, İstanbul Kartal Yavuz Selim Devlet Hastanesi, Şanlıurfa Harran Devlet Hastanesi, Mersin Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi, Çanakkale Devlet Hastanesi, Aydın Kuşadası Devlet Hastanesi, İstanbul Erenköy Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Hastanesi, Konya Dr. Faruk Sükan Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi, Muğla Marmaris Devlet Hastanesi, Antalya Kemer Devlet Hastanesi ve Antalya Manavgat Devlet Hastanesi olarak öne çıkıyor.

3 YILDA GELİRİN 8 MİLYAR DOLARA ÇIKMASI HEDEFLENİYOR: Şu an Türkiye'nin sağlık turizminden elde ettiği gelir 2.5 milyar dolar düzeyinde. Sağlık Bakanlığı'nın hedeflerine göre bu rakam 2017 yılında 8 milyar dolara çıkacak. 2023 yılına gelindiğinde ise sağlık turizmi gelirinin 20 milyar dolara ulaşması hedefleniyor. Uluslararası akredite sağlık kuruluşlarının toplam sağlık kuruluşlarına oranının 2017'de yüzde 4.5'e, 2023'te ise yüzde 10'a çıkması planlanıyor.

Yurtdışından Türkiye'ye gelen hasta sayısında ise özellikle 2019 yılından itibaren hızlı bir yükseliş bekleniyor. Buna göre, yabancı hasta sayısı 2019'da 1 milyona ulaşacak. 2023 hedefi ise bu rakamı 2 milyon mertebesine çıkarmak.

TABLO 3: 2017 HEDEFİ 8 MİLYAR DOLAR GELİR

	2017	2023
Sağlık turizmi kapsamında gelen hasta sayısı(bin)	700	2000
Elde edilen gelir (dolar)	8 milyar	20 milyar
Uluslararası akredite sağlık kuruluş oranı(%)	4,5	10
Sağlık serbest bölgesi sayısı	4	10

* Sağlık Bakanlığı hedefleri.

TABLO 4: 2023'TE SAĞLIK TURİZMİNDE 2 MİLYON KİŞİ HEDEFLENİYOR

Yıl	Hasta sayısı
2014	400.000
2015	500.000
2016	600.000
2017	700.000
2018	800.000
2019	1.000.000
2020	1.300.000
2021	1.600.000
2022	1.800.000
2023	2.000.000

* Sağlık Bakanlığı hedefleri.

TERMAL TURİZMDE 100 BİN YATAK KAPASİTESİNE ULAŞILACAK:

Türkiye'ye gelecek uluslararası hasta sayısını mevcut yatak kapasiteleriyle yakalamak zor. Bu nedenle, yatak kapasitesinin de hızla artırılması planlanıyor. Orta vadede termal turizmde 100 bin yatak kapasitesinin oluşturulması hedeflerden bir tanesi. Bu çerçevede termal turizmde 600 bini tedavi amaçlı olmak üzere toplam 1.5 milyon yabancıya hizmet verilmesi öngörülüyor. Böylece termal turizmde 3 milyar dolar gelir elde edilmesi hedefleniyor.

MEDİKAL TURİZMDE HEDEF İLK 5: Türkiye'nin orta vadede medikal turizmde dünyanın ilk 5 destinasyonu içerisinde olması da orta vadeli hedefler arasında. İleri yaş turizmde 10 bin yatak kapasitesi oluşturulması, 150 bin yabancı turistin ülkemizi ziyaret etmesi ve 750 milyon dolar gelir elde edilmesi hedefleniyor.

BÖLÜM 2: DÜNYAYLA KARŞILAŞTIRMALAR

TÜRKİYE YÜZDE 50-60 TASARRUF SAĞLIYOR: Türkiye, dünyanın en çok rağbet gören sağlık turizmi destinasyonlarının başında geliyor. Bunun en önemli nedenlerinden biri sağladığı yüzde 50-60 oranındaki tasarruf. JCI akreditasyonu olan hastaneler baz alınarak yapılan fiyat karşılaştırmasında tasarruf açıkça ortaya çıkıyor. Örneğin bir kalp by-pass ameliyatı olmanın maliyeti Türkiye'de 8 bin 500 dolarla 21 bin dolar arasındayken, bu rakam İspanya'da 43 bin, Meksika'da 42 bin, Kore'de 31 bin 500 dolar seviyelerine kadar çıkıyor. Kalça protezi ABD'de 10 bin ile 23 bin dolar arasında bir fatura çıkarırken, Türkiye'de neredeyse yarı fiyatına bu operasyonu olmak mümkün. Omurga füzyon ameliyatının maliyeti Türkiye'de 7 bin dolar ile 23 bin dolar arasındayken Almanya'da 29 bin dolar, İspanya'da 32 bin 500 dolara

yapılıyor. İşte bu tablo, pek çok hastayı hem Türkiye'yi ziyaret edip hem de medikal müdahalesini Türkiye'de yaptırmaya sevk ediyor.

TABLO 5: TÜRKİYE'DE BY-PASS İSPANYA'NIN YARI FİYATINA YAPILIYOR

TIBBİ İŞLEM	ORTALAMA FİYAT (DOLAR)	Türkiye	ABD	Almanya	Hindistan	Meksika	İspanya	Tayland
By-pass	8500-21000	-	-	-	7500-10500	39000-42000	39000-43000	22500-24500
Kalça protezi	10000-23000	30000	27000	7000-9500	39000	16300-18900	12000-17000	
Kalp kapakçığı ameliyatı	13750-23000	-	-	9500-14000	39000	43000-47500	18500-22000	
Diz nakli	9000-23000	26000	23000	7000-10000	21000	16000-18500	10500-16500	
Omurga füzyon	7000-23000	-	29000	7500-11500	25000	25000-32500	9700-12500	
Rahim alınması	-	-	11000	2500-10000	9700	13500-15000	4500-8000	

Kaynak: Companion Global Healthcare

SAÇ EKİMİ VE ESTETİK İÇİN ADRES TÜRKİYE: Türkiye sadece zorunlu medikal operasyonlarda değil, saç ekimi ve estetik müdahaleler için de oldukça cazip bir destinasyon haline geldi. Türkiye bu konuda da avantajlı maliyetiyle öne çıkıyor. Örneğin, Türkiye'de saç ekimi operasyonunun ortalama maliyeti 5 bin TL iken bu rakam Avrupa'da 10 bin Euro, ABD'de 30 bin dolar seviyesinde.

Yabancıları Türkiye'ye çeken bir diğer neden de doktor sıkıntısı çekilmemesi. Özellikle plastik cerrahi alanında Türkiye dünya sıralamasında oldukça iyi durumda. Plastik cerrah sayısı baz alınarak yapılan sıralamada Türkiye dünya 9'uncusu olarak öne çıkıyor.

TABLO 6: DÜNYADA EN ÇOK PLASTİK CERRAH BULUNAN 9'UNCU ÜLKEYİZ

Sıra	Ülke	Plastik cerrah sayısı	Dünyadaki oranı (%)
1	ABD	6.133	15,2
2	Brezilya	5.473	13,6
3	Çin	2.800	7
4	Japonya	2.302	5,7

5	Hindistan	2.150	5,3
6	Güney Kore	2.054	5,1
7	Rusya	2.000	5
8	Meksika	1.550	3,8
9	Türkiye	1.200	3
10	Almanya	1.101	2,7

Kaynak: International Society of Aesthetic Plastic Surgery.

BÖLÜM 3: FIRSAT VE ÖNERİLER

Sağlık alanında hem nitelikli insan gücü hem de sağlık altyapısı ve teknolojiyle öne çıkan Türkiye'nin medikal turizmde yerini daha da güçlendirmesi için özellikle tanıtım ve pazarlamaya odaklanması gerekiyor. TÜRSAB bünyesinde faaliyet gösteren 22 İhtisas Komitesi'nden biri olan Sağlık Turizmi Komitesi de bu alanda çalışmalarını sürdürüyor. Komite, son olarak yüksek sayıda hasta gelen Azerbaycan'ın Sağlık Turizmi Birliği ile işbirliği anlaşması yaptı. İşte Türkiye'nin sağlık turizmde artıları, eksileri ve yapması gerekenler:

GÜÇLÜ YANLAR

- Türkiye'nin sağlık alanında dünyanın önde gelen ülkeleri arasında sayılması.
- Türkiye'de sağlık hizmetleri talebini olumlu yönde etkileyecek çok çeşitli turizm olanaklarının bulunması (kültür turizmi, inanç turizmi, deniz turizmi, doğa turizmi, sağlık-kaplıca turizmi vs.)
- Türkiye'nin genel olarak hizmet sektöründe iyi konumda olması ve hizmet sektörünün sağlık turizmine olumlu etkisinin yüksek olması.
- Sağlık turizmi hizmetini sunan ilk ülkeler arasında yer alması ve bu konuda deneyim kazanmış olması.
- Sağlık hizmetleri satan ileri ülkelere göre sağlık fiyatlarının görece ucuz olması.
- Sağlık turizmiyle ilgili çeşitli yasal düzenleme ve devlet desteğinin olması.

ZAYIF YANLAR

- Sanayide olduğu gibi, sağlık hizmetlerinde de, genel olarak, üretime odaklanması ve görece pazarlamayı ihmal etmesi.
- Destek ve teşviklerde kamu kurumlarının koordine olmaması.
- Sağlık turizminin gerektirdiği entegre yaklaşımın (sağlık kuruluşları, turizm kuruluşları, pazarlama kuruluşları, lojistik ve ulaşım kuruluşları vs.) gerçekleşmesine götürecek "işbirliği-ortaklık kültürünün" zayıf olması.
- Sağlık turizmi yönetimi için ulusal bir stratejinin net olmaması.
- Hastanelerin, özellikle devlet hastanelerinin, önemli bir kısmının sağlık turizmi hizmeti sunmaya hazır olmaması.
- Mevcut durumda, katma değeri yüksek "sağlık turizminden" (sağlık hizmetini almak üzere bir plan dâhilinde ülkemize gelenler) daha çok katma değeri düşük "turistin sağlığı" (turistik amaçlar ile ülkemize gelenlerin karşılaştıkları acil sorunları gidermek üzere aldıkları sağlık hizmeti) hizmetinin ağır basması.

- Ulusal ölçekte sağlık turizmi alanındaki hareketliliği kayıt altına alacak ve denetleyecek kapsamlı sistem ve süreçlerin geliştirilerek işlerlik kazandırılmamış olması.
- Sağlık kuruluşlarının Sağlık Bakanlığı ile veri ve bilgi paylaşımında istenilen özen, hız ve işbirliği içerisinde olmaması.

FIRSATLAR

- Dünyada sağlık hizmetini ulusal sınırların dışında alma eğiliminin artması (küreselleşmenin etkisi)
- Başka ülkelerdeki sağlık kuruluşları ve hizmetleri hakkında bilgi elde etmenin (web siteleri, e-mail, vb. yollarla) giderek daha kolay ve masrafsız olması.
- Türkiye'nin uluslararası arenada artan gücü ve buna paralel oluşan olumlu algısı.
- Sağlık hizmetleri ihracatına Ekonomi Bakanlığı'nın destek vermesi (araştırma desteği, yurtdışında ofis açma desteği, tanıtım desteği, vs.)